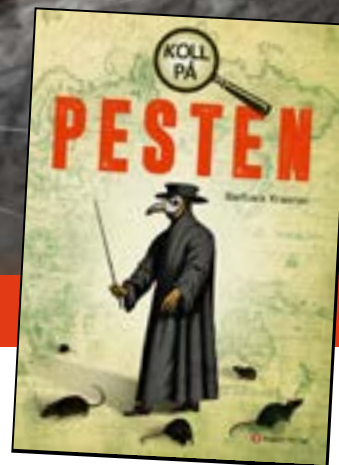

Koll på pesten

Lärarmaterial

VAD HANDLAR BOKEN OM?

Pesten är en sjukdom som uppstod redan under antiken. Smittan spreds över världen med loppor på råttor. Till Sverige kom den på 1300-talet. Miljoner människor har dött i smittan, som fortsätter att bryta ut även i dag. Detta är historien om hur pesten påverkat mänskligheten genom århundraden. Här blandas skrock och vetenskap i en rysligt spännande faktabok.

Serien "Koll på ..." är framtagen för högstadiet men passar också väl för äldre läsare, liksom för de läsare som vill ta steget från böckerna i serien "Fakta om ..." till en lite större utmaning.

LGR 11 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syften, avsändare och sammanhang. (SV åk 7–9)
- Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare, om ämnen hämtade från skola och samhällsliv. Anpassning av språk, innehåll och disposition till syfte och mottagare. Olika hjälpmedel, till exempel digitala medier och verktyg, för att planera och genomföra muntliga presentationer. (SV åk 7–9)
- Beskrivande, förklarande, utredande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar, vetenskapliga texter, arbetsbeskrivningar och blogginlägg. Texternas syften, innehåll, uppbyggnad och språkliga drag. (SV åk 7–9)
- Språkliga strategier för att minnas och lära genom att identifiera nyckelord och föra anteckningar. (SV åk 7–9)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Formulera sig och kommunicera i tal och skrift.
- Läs och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.

LGRS 11 CENTRALT INNEHÅLL SOM TRÄNAS

- Lässtrategier för att avkoda och förstå olika texter. Sökläsning och läsning mellan raderna. (SV åk 7–9)
- Beskrivande, förklarande och instruerande texter, till exempel nyhetsartiklar, spelinstruktioner och recept. Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag. (SV åk 7–9)
- Muntliga presentationer. Stödord, bilder, digitala medier och verktyg samt annat för att planera och genomföra en presentation. (SV åk 7–9)

ELEVERNA TRÄNAR FÖLJANDE FÖRMÅGOR

- Tala och samtala i olika sammanhang.
- Läs, förstå och reflektera över olika texter.

FÖRE LÄSNINGEN

Titta på bokens omslag och diskutera i klassen:

- Vad tänker ni om boken när ni tittar på omslaget?
- Vad föreställer bakgrunden?
- Vad får ni för känsla av omslaget?

EFTER LÄSNINGEN

Låt eleverna diskutera i grupper eller i klassen:

- Har ni lärt er något som ni inte visste innan?
- Är det något ni undrar över som ni inte har fått svar på?
- Varför tror ni att författaren har skrivit den här boken?
- Hur var språket i boken? Lätt eller svårt att förstå?

FACIT LÄSFÖRSTÅELSE

Dödlig smitta

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

1. Hur började sjukdomen hos de smittade?
Den började med feber och svullna lymfkörtlar.
2. Varför dog så många när de fick böldpest?
Läkarna hade aldrig sett en sådan sjukdom och kunde inte bota dem.
3. Hur länge pågick böldpesten i det bysantinska riket?
Den pågick i 200 år.
4. Nämn två viktiga fakta om lungpest.
Den är mest dödlig och den smittar mellan människor.

Frågor mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

5. Vad menas med att det var den första *dokumenterade* pestpandemin?
Allt som hände finns nerskrivet.
6. Hur sprids pesten?
Den sprids genom insekter, till exempel loppor och löss.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

7. Vilka andra sjukdomar känner du till som kan vara dödliga?
Eget svar.

Svarta döden eller digerdöden

Frågor på raden (Du hittar svaret på raden, direkt i texten.)

8. Varför finns det en bild av en råtta som illustration?
För att man tror att råttor på fartyg spred smitta.
9. Varför tror en del att det var just lungpest som spreds på 1300-talet?
För att den spreds så snabbt.
10. Hur påverkade pesten relationen mellan olika länder? Nämn en bra och en dålig sak.
Både krig och handel upphörde.
11. När var det senaste stora utbrottet av pest i Europa?
På 1700-talet.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

12. Vad menas med att folk trodde att det var världens undergång?
De trodde att alla skulle dö.

Fråga bortom raderna (Fundera, ta reda på och ge ett eget svar.)

13. Varför kallades pesten för *den svarta döden* eller *digerdöden* i Sverige? (Tips: ta reda på vad *diger* betyder.)
Eget svar.

Forskning

Frågor på raden (Du hittar svaret direkt i texten.)

14. Hur försökte pestläkarna skydda sig?
De hade en mask med lång näsa, handskar, en lång dräkt som täckte hela kroppen och en käpp för att slippa röra vid de sjuka.
15. Vad kom Louis Pasteur på?
Att det var mikrober som spred smittan.
16. När skapades den första medicinen mot pesten?
1896.
17. Hur fungerar ett vaccin?
Kroppen lär sig att bekämpa sjukdomen genom att få lite bakterier eller virus.
18. Vad var problemet med det första vaccinet?
Det skyddade bara mot böldpest (inte svartpest och lungpest).
19. Hur kom man på att det inte var råttorna i sig som spred smitta?
Man satte in loppor hos råttorna.

Fråga mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

20. Varför testades vaccinet först på djur och frivilliga människor innan man använde det på alla?
De visste inte hur det skulle fungera, kanske skulle de bli sjuka och också dö.

Frågor bortom raderna (Fundera, hitta fakta och ge egna svar.)

21. Nu för tiden finns det många vaccin och därför har många farliga sjukdomar nästan försvunnit. Vilka sjukdomar är du själv vaccinerad mot?
Eget svar.
22. Varför är det viktigt att fortsätta med vaccin även mot sjukdomar som inte är så vanliga längre?
Eget svar.

Botemedel

Frågor på raden (Du hittar svaret direkt i texten.)

23. Varför var sulfonamid en bra medicin mot böldpest?
Den var billig och lätt att få tag på.
24. Hur fungerar antibiotika?
Den dödar skadliga bakterier och hindrar dem från att föröka sig.
25. Vad var nackdelen med DDT?
Det var skadligt för människor och miljö.

Fråga bortom raderna (Fundera, hitta fakta och ge ett eget svar.)

26. Titta på bilden på sidan 25. Vad kallas ett ställe där vetenskapsmän utför experiment?
Ett laboratorium.

En ljusare framtid

Frågor på raden (Du hittar svaret direkt i texten.)

27. I vilka världsdelar finns det fortfarande böldpest?
Nordamerika, Sydamerika, Afrika och Asien.
28. Vilka regler gäller för människor som blir sjuka i pest?
De får inte gå till offentliga platser, de måste ha munskydd och de måste ta antibiotika.
29. Varför blir det problem när det kommer nya stammar av bakterier?
Den medicin som finns hjälper inte mot de nya bakterierna.

Frågor mellan raderna (Du måste tänka efter när du har läst texten. Genom ledtrådar i texten hittar du svaret.)

30. Varför har människor i till exempel Peru och Madagaskar inte bra tillgång till medicinsk behandling?
För att det är fattiga länder utan bra sjukvård till alla.
31. Varför heter kapitlet *En ljusare framtid*?
För att man tror att det kommer att bli färre och färre fall av pest.

Fråga bortom raderna (Fundera och ge ett eget svar.)

32. Varför är utbildning viktig för att förhindra sjukdomar?
Eget svar.

ÖVERSIKT

1.	Pest i Madagaskar.	2000-tal
2.	Det stora pestutbrottet i Egypten.	500-tal
3.	Vaccin används för första gången.	1800-tal
4.	Pesten kom till Sverige.	1300-tal
5.	Man kom på att antibiotika kan bota pest.	1900-tal

GÖR DIN EGEN ORDLISTA

Förslag:

1.	pandemi	en sjukdom som sprider sig över världen; många människor blir sjuka
2.	epidemi	ett utbrott av sjukdom som drabbar många människor i en region
3.	bakterie	en liten levande varelse som man kan hitta i vatten, jord, på växter och djur
4.	infektion	bakterier eller virus som gör att en människa, ett djur eller en växt blir sjuka
5.	mikrob	något som kan orsaka sjukdomar, t.ex. en bakterie eller ett virus
6.	injicera	spruta in
7.	serum	en vätska som innehåller en liten dos av sjukdomen
8.	antibiotika	medicin som dödar skadliga bakterier
9.	WHO	Världshälsoorganisationen (hjälp länder med sjukdomar och smittspridning)

VÄLJ RÄTT SVAR

1. Vad är Yersinia pestis?

en historiker

en bakterie

en medicin

2. Vad är åderlåtning?

att tömma ut blod från en person

illaluktande luft

de fartyg pesten spreds med

3. Vilket symtom är vanligt vid pest?

huvudvärk

magsmärtor

feber

4. När har pestsmitta använts vid krigföring?

av mongoler på 900-talet

av Japan under 2:a världskriget

av Kina under 2:a världskriget

5. Vilken av dessa är en sorts medicinsk behandling?

antibiotika

mikrob

injektion

6. Vad är DDT?

en organisation

ett miljögift

en sorts vaccin

ORDSPRÅK

Har du hört uttrycket "pest eller kolera"? Om man har ett svårt val kan man säga att det är som att välja mellan pest och kolera. Vad menar man då?

*Att båda alternativen är lika dåliga, att inget av valen är riktigt bra.
(Fast nu för tiden är det mycket lättare att bota kolera ...)*